

Múltidézés

SZEMÉLYES VISSZATEKINTÉS A VELEM 1975–1983 CÍMŰ KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJÁN

A Szombathelyi Képtár tárlata egy olyan negyven-negyvenöt évvel ezelőtti alkotóműhelyről – esemény-sorozatról – szól, amely jelentős szerepet töltött be a magyar textilművészet alakulásában.

Az 1968-as *Textil falikép '68* című kiállítás a budapesti Ernst Múzeumban nagy változást indított el a magyar művészeti életben. E kiállítás anyagát egy évvel később, 1969-ben Szombathelyen a Savaria Múzeumban is bemutatták. Az eseménynek akkora sikere volt, hogy a szervező művészek és a múzeum is foly-

tatásban gondolkodtak. A közös megbeszélések során kristályosodott ki a textilbiennálé koncepciója. Így 1970-ben az I. Fal- és Tértextil Biennáléval indult a Szombathely városához kötődő textilképzések sora, amely – 2000-től immáron triennáléként – több mint ötven éve folyamatosan megrendezésre kerül.

Magyarországon a hatvanas évek nagy generációja teremtette meg a modern textilművészetet, az európai művészet fősodrával párhuzamosan. A textil lekerült a falról, nagy méretű térbeli kompozíciók születtek változatos anyagokkal, kötetlen technikákkal. A korábbi díszítőfunkción túlnőve a textilalkotások gondolatokat közvetítettek, a művek az iparművészet és a képzőművészet határán mozogtak.

A kultúra korabeli helyzetét Fitz Péter így jellemezte: „Természetesen a 70-es években a tilt-túr-támogat határai már sokkal lazábbak voltak, mint korábban, de a rendszer ördögi mivolta pontosan abban rejlett, hogy soha semmiféle konkrét módon – esztétikai, filozófiai és hasonlók – nem volt pontosan kijelölve, hogy igazán hol húzódnak ezek a határok. Meddig, kinek, milyen területen lehet elmenni. Ez a bizonytalanság aztán önmagában megtette a kívánt hatást, aki nem akart tilos falba ütközni, az lehetőleg nem is igyekezett kipuhatolni a tiltás határait. Természetesen mindig voltak olyan művészek, akik kifejezetten feszegették a szabadság lehetőségeit, de ez elsősorban a képzőművészetben és az irodalomban fordult elő. A textilművészet területén mindez nem pontosan a bevált recept szerint zajlott, talán kevesebb hivatalos figyelem jutott rá, talán elképzelhetetlennek tűnt, hogy itt valami »kulturpolitika-ellenes« történhet. Ezért aztán az történt: a 70-es évek közepétől a 80-as évek elejéig, amíg értelme volt, mindaz a progresszív műforma és gondolat könnyebben megjelent és megjelenhetett a textilművészetben és kiállításain, ami a képzőművészetben elképzelhetetlen volt.”¹

A mai ember számára nehezen értelmezhetőek az előbb elhangzott mondatok: igen, a politika annyira beleszólt a művészeti eseményekbe, hogy nem egy esetben

SZENES Zsuzsa: Hideg ellen általában (Őrbóde)
Zsuzsa SZENES: Against cold in general (Sentry box)
1978, gyapjú, fa, fűzött, festett, hímzett, 220x60x60 cm
Fotó: Szombathelyi Képtár archívuma

a megnyitó előtt pár órával tiltottak be kiállításokat. Alkotások kivitele, illetve a művészek utazása külföldi kiállításokra a minisztérium embereinek döntésére volt bízva, ami kiszámíthatatlan – sok esetben teljességgel érthetetlen elutasítás – volt. Ilyen időket éltünk...

Ebben az időszakban született a Velemi Textilművészeti Alkotóműhely gondolata Szombathely Város Tanácsa, a Savaria Múzeum, illetve a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága jóvoltából. A múzeum részéről a szervezők és házigazdák, Mihály Mária, majd 1979-től Fitz Péter művészettörténészek ismertették, népszerűsítették a hazai és külföldi szimpóziumokon, kiállításokon a biennálék és a velemi műhely programjait, alkotásait. A megyei múzeumigazgatónak, dr. Bándi Gábornak köszönhetjük az alkotótelep menedzselését és a politikai beavatkozások hátrítását.

A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének textilművészei, Szenes Zsuzsa, Szilvitzy Margit, Attalai Gábor, Búzás Árpád emberi és szakmai támogatásukkal sokat tettek a velemi művésztelep sikeréért.

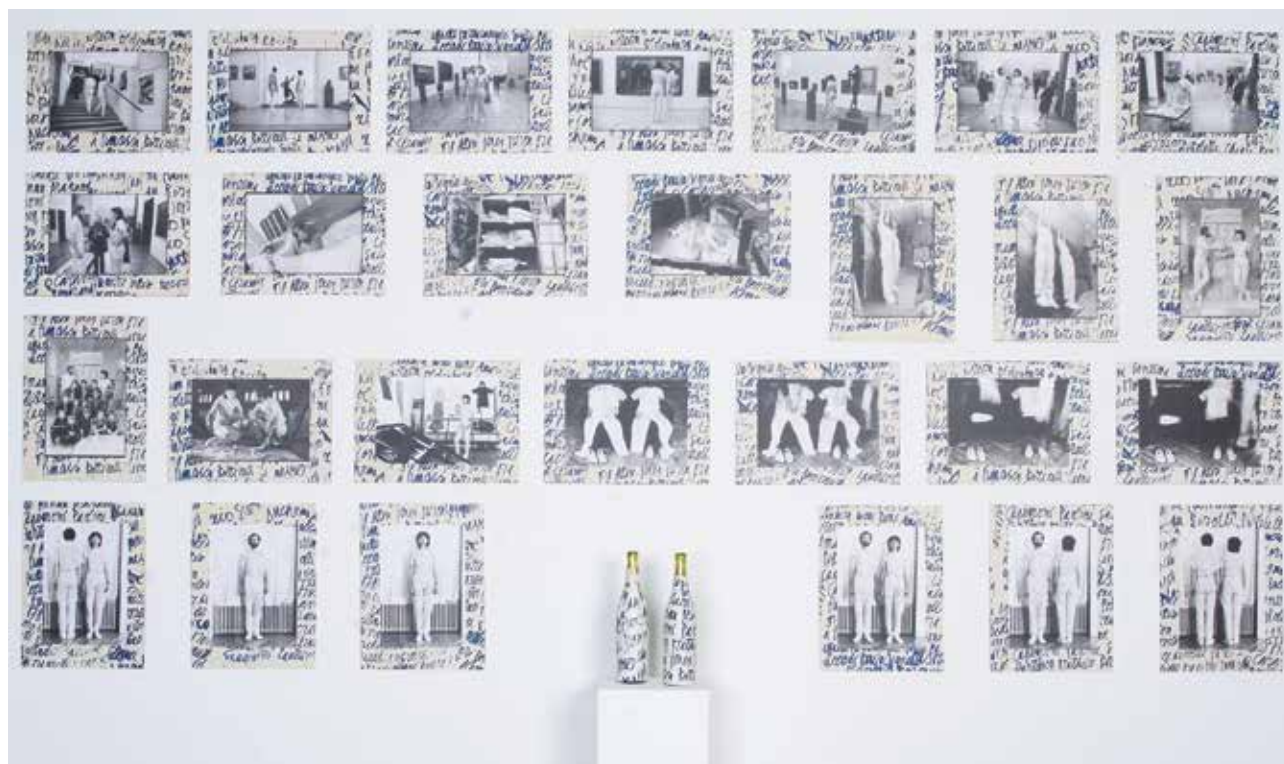
Az alkotóműhely célja az volt, hogy helyet és lehetőséget adjon a kísérletezéshez, a kutatáshoz, a textilművészet fejlődéséhez, megújulásához. A részvételre beérkezett pályázatokat zsűri bírálta el. A kilenc éven át működő alkotótelepre 67 művész kapott meghívást, volt, aki három-négy vagy akár öt alkalommal is dolgozhatott

Velemben. Textileseken kívül művészettörténészek, filmesek, grafikusok, fotósok és külföldi művészek is a tábor résztvevői lehettek.

Velem csodálatos fekvésű kicsi település országunk nyugati szélén. A környezet, az alpokaljai friss levegő, a gesztenyefák érése, a szépséges színekben pompázó ős a faluba érkező művészeket már az első pillanatban elkápráztatta. Az első napok a környék felfedezésével és ismerkedéssel teltek. A kirándulás a Szent Vid-kápolnához kihagyhatatlan program volt, többnyire határörkísérettel.

Amint megtalálta mindenki a Stirling-villában a számára alkalmas alkotási helyet, ki a saját szobájában, ki a közösségi terekben vagy a kertben, elkezdődött a munka. Mindenki a saját kis magányában dolgozott, étkezéseknél találkoztunk. Néhány alkalommal előadásokat hallgattunk, és vetített diás beszámolókat láthattunk – például 1978-ban a londoni nemzetközi minitextil-kiállításról és a Łódźi Textiltriennáléről. A vacsorát követően éjszakába nyúló beszélgetések folytak a művészet szerepéről, a textil helyéről és lehetőségéről, vagy épp az aktuális kísérletekről. A különböző korosztályú alkotók, illetve a különböző műfajok és elképzelések számára ekkor teremtődött meg a kommunikáció lehetősége. A művészek egymás munkájára is hatással voltak. Életre szóló baráti, szakmai kapcsolatok születtek.

Az alkotók néhány kivételtől eltekintve nagyrészt gyári, ipari tervezők voltak. Mindenki igyekezett a megadott

GALÁNTAI György: Ruha teszi az embert | György GALÁNTAI: Clothes make the man | 1981, üveg, fotó, egyéni technika, a képek mérete: 30x40 cm
Fotó: Szombathelyi Képtár archívuma

témakört a saját egyéni elképzelésébe, céljaiba beilleszteni. Az alkotóház technikai felszereltsége szövőszékre és varrógépre korlátozódott, így a munkák jó része a szövés, fonás, hímzés technikájával készült. Volt, aki az alapanyagokkal végzett kísérleteket: az anyagot égette, roncsolta vagy az időjárás viszontagságának tette ki, míg mások festették, ragasztóba, lakkba, gipszbe mártották,

GECSER Lujza: Drapéria R-sorozat 1–3. | Lujza GECSER: Drapery R series 1–3 1983, impregnált textil, formázás, egyenként 150x50x50 cm
Fotó: Szombathelyi Képtár archívuma

csúrték-csavarták, sodorták, hajtogatták, bontották vagy varrták a textilszálakat és a különböző anyagokat, még a műanyagokat is. Az alkotások legtöbbször már csak textilanyagokban kötődtek az iparművészethez – autonóm művek születtek. Komoly szerepet kapott dokumentálás szempontjából a fotó- és videókészítés is.

A konceptuális tárgyak létrehozása mellett megjelent a személyes alkotói előadás, a performance, az akció, a térkompozíció, azaz a helyspecifikus installáció, a happening, a rendhagyó rögtönzött előadás. Az alkotóház kertje kínálta a lehetőséget a művek természetbe helyezéséhez, illetve land art munkák készítéséhez.

Az alkotótelepi program utolsó napjaiban a résztvevők a hat hét eredményeit a ház padlástéri és kerti kiállításán mutatták be, a munkákat művészettörténészek és művészkollégák értékelték. A nyílt napok elnevezésű rendezvényen a művekről elhangzott véleményeket sok esetben komoly vita követte, szakmai közönség részvételével. A velemi textilművészet eseményeit a korábban említett kultúrpolitika miatt a más művészeti területen alkotó kollégák, festők, szobrászok, grafikusok, filmesek és képzőművészettel foglalkozó művészettörténészek is megkülönböztetett figyelemmel követték.

A nyílt napi véleményezés néha túl korai értékelésnek bizonyult, mert sokan az elkezdett kísérleteiket csak a későbbiekben tudták hasznosítani, beépíteni a munkásságukba. Az egyéni utakat járó művészek eredményei természetesen különbözőek voltak, készültek kimagasló értékkel bíró munkák és kísérleti tanulmányok. Volt, aki egy kiállításra kész anyagot alkotott Velemen, így 1984-ben a Műcsarnokban – kicsit tágasabban elrendezve, mint Velemen – láthattuk Gecser Lujza

KELECSÉNYI Csilla: Átvágások | Csilla KELECSÉNYI: Transections | É. n., fa, fonal, szövött, a középső mérete: 50x50x13 cm
Fotó: Szombathelyi Képtár archívuma

Labirintus installációját a lepel-szobrokkal együtt. Szenes Zsuzsa 1985. évi műcsarnoki tárlatán is fő szerepet kaptak a velemi munkák. Több kisebb önálló kiállítás is az alkotótelepi munkából eredt: Lovas Ilonának, Kelecsényi Csillának, Gulyás Katinak vagy Bajkó Anikónak a községi Zwingerben megrendezett kiállításaira gondolok.

Negyven-negyvenöt évvel ezelőtt ránk – az akkori fiatal generációra – nagy hatással volt néhány olyan mű, amelyekre most is úgy gondolok, mint a kor meghatározó alkotásaira. Ilyen volt Szenes Zsuzsa *Örbódé* című kompozíciója, melynek gondolati tartalma többféleképpen értelmezhető: a népi tradíció, a lázadás és az irónia ötvözete. Geccser Lujza *Drapéria R-sorozat*a bebizonyította, hogy technikai újítással más dimenzióba is léphetünk. Solti Gizella *Böjt* című alkotása a korábbi klasszikus gobelinteknikától való elszakadás kezdetét jelentette.

A magam – és tudom, hogy a többi művész – nevében elmondhatom, hogy a velemi alkotótelepen töltött idő és a munka meghatározó élményként él emlékeinkben.

SOLTI Gizella: *Böjt* | Gizella SOLTI: *Fast*
1981, gyapjú, gobelin, 68x60 cm
Fotó: Szombathelyi Képtár archívuma

BAJKÓ Anikó: *Helyszínrajz* | Anikó BAJKÓ: *Site plan*
1976, vászon, festett, 217x151 cm
Fotó: Szombathelyi Képtár archívuma

A sokszínű, különböző műfajú alkotótelepi munkákról a képtár falain fotó és dokumentáció látható, olvasható, az akció, a performance és az installációs térélmények sajnos már csak a résztvevők emlékeiben élnek. Az akkor készült videófelvevételek technikai okokból ma már nem játszhatók le.

Zárszóként – Fitz Péter művészettörténész szavaival élve és egyetértve – kimondható, hogy Velem nagyszerűségét az alkotási lehetőség, a vitafórum, az értékelés, a dokumentálás és a gyűjtemény együtt eredményezte.

T. DOROMBY Mária
textilművész

(*TéTT – Velem 1975–1983. Szombathelyi Képtár, Szombathely, 2022. október 20. – 2023. május 7. A Savaria Múzeumnak – a 3T (tiltott-türt-támogatott) korszakát, a '70-es éveket bemutató kiállítássorozat*a részeként – a *Velemi Textilművészeti Alkotóműhely* bemutató tárlata. Kurátor: Cebula Anna, a Szombathelyi Képtár igazgatója.)

1. Fitz Péter: *Textilművészet 1977–84* között. <http://www.btmfk.iif.hu/szktext.html>

A cikk a kiállítás megnyitóján elhangzott szöveg átdolgozott, szerkesztett változata.

Köszönjük a Szombathelyi Képtárnak a Textilgyűjteményéből válogatott művek fotóit.